

МИСИЈА ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ НА ОДИХР
Република Северна Македонија – локални избори, втор круг, 31 октомври 2021 г.

ИЗЈАВА ЗА ПРЕЛИМИНАРНИ НАОДИ И ЗАКЛУЧОЦИ

ПРЕЛИМИНАРНИ ЗАКЛУЧОЦИ

Вториот круг на локалните избори, го карактеризираше компетитивна кампања во која фундаменталните слободи беа почитувани, но негативната реторика и извештаи за заплашување на кандидатите и притисок на гласачите, потенцијално го уназадија процесот. Изборната администрација направи напори за се решат процедуралните недостатоци кои се забележани за време на првиот круг, и вториот круг од изборите се одвиваше непречено, иако некои проблеми останаа и бројни недостатоци во постапување со приговори го поткопаа ефективниот правен лек.

Во 43 општини и во градот Скопје беше одржан втор круг за избор за градоначалници. Само 6 од 88-те кандидати за градоначалник во вториот круг беа жени. Во две други општини, условот за излезност за избори за градоначалник не беше исполнет, па изборите за градоначалник ќе бидат повторени на подоцнежен датум.

Државната изборна комисија (ДИК) и Општинските изборни комисији (ОИК) адекватно ги извршија техничките подготовки за вториот круг избори и ги почитуваа законските рокови. ДИК организираше обуки за освежување на знаењето за лицата што ги спроведуваат изборите и ги видоизмени обрасците за записниците за објавување на резултати и одредени процедури во обид да одговори на проблемите што се појавија во првиот круг. На инклузивен начин, ДИК го продолжи периодот за акредитација на набљудувачи за сите организации што сакаат да го набљудуваат вториот круг, а акредитациите што беа издадени во првиот круг ја задржаа важноста. По првиот круг, ДИК одржа пет јавни седници, меѓутоа некои од нив не беа најавени однапред и не беа објавени доследно, што ја поткопа општата транспарентност на процесот.

Вториот круг се одвиваше во натпреварувачки дух, а кандидатите општо земено можеа слободно да ги водат кампањите и да ги пренесуваат пораките. Меѓутоа, случаи на негативна реторика продолжија да имаат влијание врз кампањата. Големите партии ги мобилизираа нивните национални лидери за да ги поддржат кандидатите за градоначалник и одржуваа настани со гласачи низ целата земја. Исто како во првиот круг, кај набљудувачите од МНИ на ОДИХР постојано стигаа извештаи, а некои од нив беа и документирани, за притисок на гласачи, вклучувајќи и јавни службеници, да гласаат за одредени кандидати, како и притисок на кандидати. МНИ на ОДИХР исто така доби извештаи со обвинувања за купување гласови. Иако беа отворени неколку истраги пред денот на изборите, кои се сè уште активни, политичките лидери општо земено не реагираа на ваквите наоди и не дадоа изјави за да ги одвратат ваквите активности.

Кандидатите во вториот круг требаше еден ден пред денот на вториот круг на изборите да поднесат финансиски извештај за донациите што ги примиле, но овие не беа објавени пред денот на изборите, што заедно со недостаток на доследно објавување за време на првиот круг, ја намали транспарентноста. И покрај тоа што некои кандидати не поднесоа периодичен финансиски извештај за кампањата во првиот круг, не беа изречени никакви санкции.

Со помалку кандидати во вториот круг, радиодифузерите што ги мониторираше МНИ на ОДИХР им обезбедија на гласачите доволно информации за кандидатите и тонот на вестите општо земено беше неутрален. Како и во првиот круг, националните медиуми известуваа за

помалите партии и независните кандидати. Меѓу двата круга, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги не пријави никакви повреди. Како и во првиот круг, најголем дел од емитуваната програма и државните средства за рекламирање во медиумите беше издвоено за најголемите партии, согласно законот, што ги стави во значително незавидна положба помалите партии и независните кандидати, спротивно на препораките на ОБСЕ и меѓународната добра практика.

За време на првиот круг, ОИК општо земено имаше недостаток на разбирање на процедурите за постапување по приговорите поднесени од гласачите за заштита на нивното избирачко право, што водеше кон нивна недоследна примена па како резултат на тоа не се постапи по неколку вакви приговори, со што овие гласачи беа лишени од можноста да гласаат, поткопувајќи го ефективниот правен лек. По првиот круг, ДИК доби 12 приговори во врска со изборните резултати, од кои сите беа одбиени или отфрлени, честопати без соодветно разгледување на содржината. Честите недостатоци при постапувањето со приговори во ДИК, вклучувајќи и формалистичко или недоследно применување на условите за допуштеност, го поткопа правото на ефективна правна заштита.

НМИ на ОДИХР не го набљудуваше изборниот процес во вториот круг на систематски или сеопфатен начин, но членови на мисијата посетија ограничен број на избирачки места. Процесот на гласање во посетените избирачки места беше оценет како добро организиран, транспарентен и мирен, иако изолирани инциденти беа пријавени од властите. Додека, воспоставените процедури во голема мера беа следени, некои проблеми забележани во првиот круг останаа, вклучувајќи ги и техничките предизвици со биометриските идентификатори на гласачите. Неколките мониторирани броења на гласови општо земено беа транспарентни, но почитувањето на воспоставените процедури значително се разликуваше. ДИК објави дека излезноста била 48,6 проценти, и почна да објавува прелиминарни резултати кратко по затворањето на избирачките места, зголемувајќи ја транспарентноста.

ПРЕЛИМИНАРНИ НАОДИ

Позадина и настани по првиот круг

На 23 и 26 октомври, Државната изборна комисија (ДИК) ги објави конечните резултати од првиот круг на локалните избори одржани на 17 октомври.¹ Трлесет и четири градоначалници беа избрани во првиот круг. Од нив, 22 беа кандидати на Внатрешната македонска револуционерна организација – демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ) 9 од Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ) и 3 од Демократската унија за интеграција (ДУИ). Во општините Центар Жупа и Маврово и Ростуша не беше исполнет законскиот услов една третина од регистрираните гласачи да излезат на гласањето за градоначалник за да биде важечко; изборите за овие две општини ќе бидат повторени на подоцнежен датум.

Согласно законот, ДИК закажа втор круг избори за градоначалник на 31 октомври во градот Скопје и 43 општини, меѓу кои градовите Битола, Гостивар, Куманово и Тетово.² Од 88-те кандидати за градоначалник кои се натпреваруваа во вториот круг, 6 беа независни. Од 25-те

¹ ДИК ги објави повеќето резултати на 23 октомври; резултатите од избори за четири градоначалници и седум советници беа објавени по истекот на релевантните рокови за пресудување.

² Во Шуто Оризари, вториот круг градоначалнички избори се одржа на 31 октомври, а на едно избирачко место каде што се поништи првиот круг на гласање, гласачите гласаа за општинскиот совет и за советот на град Скопје. Кај поголемите општини, градоначалници беа избрани во првиот круг само во Прилеп, Штип, Велес и во скопските општини Гази Баба и Аеродром.

кандидатки за градоначалник, ниту една не беше избрана во првиот круг, а само 6 продолжија во вториот круг. Во општина Дебар изборот за градоначалник беше повторен на 31 октомври на едното избирачко место каде што првиот круг беше поништен (види *Изборна администрација*).³

По првиот круг, претставниците на ВМРО-ДПМНЕ побараа од премиерот Зоран Заев да поднесе оставка, а некои партии од опозицијата повикаа на предвремени парламентарни избори. Премиерот се повика на извештајот за напредок на Европската комисија, објавен на 19 октомври, и тврдеше дека неговата партија продолжила да го одлучувачкото темпо за воведување на реформите од ЕУ.

Изборна администрација

Вториот круг од изборите за градоначалник го администрираа ДИК, 50 општински изборни комисии (ОИК) и Изборната комисија на градот Скопје (ИКГС), 2394 избирачки одбори (ИО) и 42 посебни избирачки одбори. Составот на изборните органи од пониските нивоа остана во суштина непроменет, со исклучок на неколку лица кои се откажаа од здравствени причини. ДИК целосно разреши два ИО, а и некои членови на ОИК од Дебар поради процедурални недоследности што резултираа во поништување на резултатите на соодветните избирачки места.⁴

ДИК и ОИК ги вршеа техничките подготовки за вториот круг избори адекватно и согласно законските рокови. По првиот круг, колегијалноста на работата на комисијата повремено затајуваше поради недоволно внатрешна координација и споделување информации. Спротивно условите од Изборниот законик, не беа земени предвид барањата што ги поднесе член на ДИК за ревизија на целиот изборен материјал на избирачко место каде што гласањето беше поништено и за темелно да се споредат собраните отпечатоци на гласачите. ДИК одржа пет јавни седници за постапување по приговорите поврзани со првиот изборен ден, планирањето за вториот круг, и за објавувањето на изборните резултати. Поради техничките проблеми со емитувањето во живо од ДИК, снимките на две од овие седници беа достапни само на вебстраницата на јавната Медиумска информативна агенција. Некои сесии, меѓу кои и сесиите на кои се објавија конечните резултати од првиот круг и сесиите за измени на некои процедури, не беа однапред објавени. Додека кратки информации за повеќето седници, беа објавени на нивната вебстраница, ДИК нема објавено адекватни информации за одлуките кои беа донесени на сесиите од крајот на септември, со што ја намали транспарентноста на својата работа.⁵

Со оглед на високата инциденца на записниците за резултати да бараат корекција во првиот круг, што укажуваше на тоа дека лицата што ги спроведуваат изборите недоволно ги разбираат процедурите, ДИК ги видоизмени обрасците за записниците за објавување резултати, при што отстрани згрешена формула за контрола и додаде објаснувања за одредени ставки. Меѓутоа, со ова прилагодување не одговори целосно на проблемите со кои се соочија ОИК на денот на изборите. Ова се случи првенствено поради тоа што апликацијата на ДИК за електронско пренесување на резултатите не беше прилагодена да овозможува ОИК да го ажурира вкупниот број регистрирани гласачи ако на денот на избор се додадат уште лица врз основ на прифатен приговор. Повикувајќи се на одлуката на Управниот суд во врска со поништувањето на

³ По повтореното гласање во тоа избирачко место на 31 октомври, ниеден кандидат не го доби потребното мнозинство за да биде избран во првиот круг, и втор круг ќе одржи подоцна во целата општина.

⁴ Во избирачко место бр. 0543 во Дебар, каде што 172 гласачи (околу 22 проценти од гласачите регистрирани на тоа избирачко место) не беа препознаени со уредот за биометриска идентификација на гласачите, ниту членовите на ИО, освен заменик-претседателот, ниту пак членовите на ОИК го потпишаа записникот, со што записникот за објавување резултати беше неважечки. На избирачкото место бр. 2957/1 во Шуто Оризари, значителен број гласачки ливчиња беа поништени затоа што пред да им се предадат на гласачите не им бил ставен службениот печат од ИО.

⁵ Ова се однесува на седум седници одржани од 24 септември.

гласањето во првиот круг на едно избирачко место во Шуто Оризари, на 26 октомври ДИК одлучи да го измени упатството за валидноста на гласачкото ливче, при што објави дека гласачките ливчиња без службен печат ќе се сметаат за важечки во вториот круг, со што отстрани важна процедурална заштита за да се осигура интегритетот на гласачкото ливче. Следниот ден ја повлече одлуката.

За да одговори на другите процедурални недостатоци забележани во првиот круг, ДИК исто така ги ажурира применливите процедури за идентификација на гласачи и за пакување на изборните материјали, а организира и обуки за освежување на знаењето за ОИК и за претседателите на ИО и нивните заменици. Обуките се фокусираа на процедурите за гласање, оперативните упатства за уредите за биометриска идентификација на гласачите (УБИГ), како и за пополнување на записниците за објавување резултати. Обуките што ги набљудуваше МНИ на ОДИХР беа во принцип добро организирани и информативни, па лицата што ги спроведуваат изборите имаа можност да поставуваат прашања и да разјаснат сè што им беше нејасно во врска со изборните процедури.

Изборниот законик не овозможува ажурирање на избирачките списоци меѓу круговите, освен во случаи кога гласачите докажуваат подобност на денот на изборите врз основа на прифатен приговор.⁶ Според ДИК, на денот на првиот изборен круг, околу 248 гласачи биле регистрирани врз основ на одлуките на ОИК. Иако ДИК планираше да спроведе верификација на собраните отпечатоци од гласачите по првиот круг на национално ниво, не се спроведе таква верификација поради логистичките ограничувања и недоследности во собирањето и во квалитетот на податоците од отпечатоците. Електронските избирачки списоци, без измени, беа повторно вчитани во УБИГ меѓу 19 и 23 октомври, а уредите беа распоредени во ОИК на 28 и 29 октомври. Во вториот круг обуки обучувачите од ДИК можеа ефективно да ги инкорпорираат искуствата со новите процедури за идентификација на гласачи, со што обуките што ги организираа беа појасни.

На инклузивен начин, ДИК го обнови периодот за акредитација на набљудувачите за сите организации кои сакаат да го набљудуваат вториот круг, но без поставен рок. Акредитациите издадени во првиот круг за набљудувачи и странски новинари, како и за претставниците на кандидатите кои учествуваа во вториот круг, важеа и за вториот круг. Една граѓанска група набљудувачи, ЦИВИЛ – Центар за слобода, ја информира МНИ на ОДИХР дека некои од нивните набљудувачи биле попречени во работата на денот на изборите во првиот круг, при што укажаа на фактот дека членовите на ИО недоволно ги познаваат процедурите, но и споменаа дека нивните бецови за набљудувачи, издадени од ДИК, не содржеле податоци за лична идентификација. Како реакција на известувањата од ЦИВИЛ и Здружението на новинари на Македонија, на чии претставници исто така им бил одбиен пристап на некои избирачки места, ДИК упати апел до сите лица што ги спроведуваат изборите да ја почитуваат законската обврска за да го олеснат пристапот на сите акредитирани лица до сите фази на изборниот процес и да им овозможат на медиумите да си ја вршат работата во избирачки места.⁷

⁶ Според Изборниот законик, Министерството за внатрешни работи (МВР) треба да му обезбеди податоци на ДИК пред првиот круг, за лица чија лична карта истекла по објавувањето на изборите и за лица кои ќе наполнат 18 години меѓу круговите. Согласно со законот околу 40,000 граѓани чии лични карти истекло после објавувањето на изборите беа вметнати во регистарот на гласачи. Меѓутоа, изборниот законик забранува административни ажурирања на гласачкиот список помеѓу првиот и вториот круг, лицата кои наполниле 18 помеѓу првиот и вториот круг требаа да поднесат приговори за да ги додадат во списокот.

⁷ [Апелот](#) го објавија неколку медиумски куќи. На вториот круг на денот на изборите претседателот на ДИК го повтори апелот на прес конференција, како одговор на извештај дека новинари биле спречени да влезат во избирачко место.

Кампања и финансирање на кампањата

Кампањата за вториот круг започна на 18 октомври и заврши на полноќ на 29 октомври. Кандидатите ги продолжија кампањите веднаш по првиот круг. Вториот круг се одвиваше во натпреварувачки дух, а кандидатите во принцип можеа слободно да ја спроведуваат кампањата и да ги пренесуваат пораките. Меѓутоа, случаевите со негативна реторика и понатаму ѝ влијаеја на општата атмосфера, а главните партии се напаѓаа меѓусебно.⁸ На 27 октомври, премиерот и лидерот на СДСМ тврдеше без поткрепа во интервју во медиумите дека Данела Арсовска, независната кандидатка за градоначалник на град Скопје, поддржана од ВМРО-ДПМНЕ, дека има бугарско државјанство и побара од неа да се повлече.

Повеќето партии укажаа на тоа дека ги прилагодиле стратегиите за кампањата во вториот круг на помали состаноци и активности од врата до врата, наместо на големи митинзи. Кандидатите продолжија да вршат опширни активности за комуникација на платформите на социјалните медиуми. Големите партии ги мобилизираа нивните национални лидери за да ги поддржат кандидатите за градоначалник и одржуваа настани со гласачите низ целата земја, со клучни пораки што беа фокусирани на здравјето, образованието и инфраструктурата. Некои кандидати активно се обидуваа да добијат поддршка од помалите етнички заедници или надвор од групите што традиционално ги поддржуваат. На пример, на митинг во Скопје на 23 октомври, кандидат на СДСМ им се обрати на гласачите со пораки на македонски, албански и ромски јазик, додека кандидатот за градоначалник на Тетово и лидерот на доминантно етнички албанска партија БЕСА, ги објави на интернет материјалите за кампањата на македонски.

Исто како во првиот круг, до МНИ на ОДИХР постојано пристигаа извештаи за притисок врз гласачите, вклучително и врз полицијата и на други јавни службеници, да гласаат или да поддржат одредени кандидати.⁹ Освен тоа, МНИ на ОДИХР постојано добиваше изјави за наводи за заплашување и притисок врз некои кандидати, меѓу другото и од страна на полициски службени лица.¹⁰ Македонскиот полициски синдикат објави изјава на 27 октомври со која ги повика политичките партии да се воздржат од притисок врз полициските службеници, а до членовите на полициските единици да не им служат на интересите на политичките партии.¹¹ МНИ на ОДИХР исто така доби извештаи со обвинувања за купување гласови. Иако пред денот на изборите беа отворени неколку истраги, политичките лидери општо земено не реагираа на ваквите наводи и не дадоа изјави за да ги одвратат ваквите активности.¹²

По првиот круг, Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК) одби еден приговор од ВМРО-ДПМНЕ за наводни злоупотреби на државни ресурси од страна на

⁸ [Во јавна изјава по затворањето на гласачките места на 17 октомври](#), претседателот на партијата и премиерот Зоран Заев алудираше дека ВМРО-ДПМНЕ претставува „зло“; претседателот на ВМРО-ДПМНЕ Христијан Мицкоски, од своја страна, на средба во рамките на кампањата во Скопје, на 20 октомври, [изјави](#) „дека владата не разбрала ништо, туку продолжува со уцени, закани, злоупотреба на полицијата во изборите [и] купување гласови“.

⁹ До набљудувачите на МНИ на ОДИХР стигнаа наводи дека полицајци во општина близу Скопје биле свикани на состаноци со службени лица од МВР и им било наложено да гласаат за кандидатот на ДУИ.

¹⁰ Независниот кандидат за градоначалник на Куманово, актуелниот градоначалник Максим Димитриевски јавно изнесе обвинувања за притисок и заплашување кон неговата кампања од страна на министерот за внатрешни работи Оливер Спасовски и началникот на кумановската полиција. Независниот кандидат и актуелниот градоначалник на Дебарца, Зоран Ногачески, во пост на социјалните медиуми, изјави дека неговиот конкурент од СДСМ им вршел притисок на гласачите.

¹¹ Видете ја [целата изјава](#) (на македонски).

¹² На 30 октомври МВР издаде соопштение дека две лица биле притворени во Скопје, под сомнение за купување гласови. Истиот ден, Основното јавно обвинителство во Кочани, отвори истрага по извештаи од две политички партии за притисок на гласачи.

владата.¹³ Одлуката на ДКСК беше потврдена од Управниот суд. ДКСК ја информира МНИ на ОДИХР за девет извештаи поврзани со наводна злоупотреба на јавни ресурси за време на кампањата од вториот круг, кои најчесто се однесуваа на врбување на вработените во јавните институции или започнување на проекти за градби со јавна намена во изборниот период. Бидејќи овие извештаи не беа поднесени од страна на кандидатите, по нив не беше постапувано како со приговори, на кои мора веднаш да се реагира, па пред вториот круг не беа преземени никакви мерки, со што се поткопа ефективностата на правниот лек.

Кандидатите во вториот круг требаше еден ден пред денот на вториот круг на избори да поднесат финансиски извештај за донациите што ги примиле.¹⁴ Иако повеќето кандидати се придржуваа до условот за поднесување извештаи, овие извештаи не беа објавени пред денот на изборите, па не беа обелоденети никакви информации за изворите на финансирање на кандидатите за време на вториот круг, со што се намали транспарентноста. Вторите периодични извештаи од првиот круг, кои требаше да бидат објавени на 16 октомври и во кои требаше да има дополнителни информации за донациите за кандидатите од физички и правни лица, Државниот завод за ревизија (ДЗР) ги објави на 19 октомври, два дена по првиот изборен ден.¹⁵ И покрај тоа што некои кандидати не успеаја да поднесат периодични извештаи за финансирање на кампањата за првиот круг, не беа изречени никакви санкции.¹⁶ ДКСК извести дека не идентификувала повреди на правилата за финансирање на кампањата за време на првиот или вториот круг.

Медиуми

Како и во првиот круг, медиумите беа обврзани да ги покриваат изборите балансирано и непристрасно. Државните средства за рекламирање во медиумите и за распределба на емитувањето беа поделени на кандидатите согласно формулата што се применуваше и во првиот круг; двете најголеми владејачки и двете најголеми опозициони парламентарни партии примаат 90 проценти од распределените средства, додека 7 проценти беа одвоени за помалите парламентарни партии и 3 проценти за вонпарламентарните партии и за независните кандидати.¹⁷ Ваквата поделба, во контекст на вториот круг избори за градоначалник, значајно ја наруши рамнотежата на терен кога се кандидираа независни кандидати или кандидати што застапуваа помали партии или вонпарламентарни партии, спротивно заложите на ОБСЕ и меѓународната добра практика. Како и во првиот круг, не беше објавена официјална одлука за распределба на буџетот.

На 18 октомври, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ) продолжи со медиумскиот мониторинг и дневните извештаи што ги поднесуваше до ДИК. Меѓу двата круга АВМУ не пријави ниту една повреда. На денот на изборите во првиот круг и во следните

¹³ Подносителот на приговорот ја оспори владината одлука да се додели финансиска поддршка на 160 компании, 4 дена пред првиот круг од изборите. ДКСК и Управниот суд утврдија дека активностите на владата биле законски бидејќи, меѓу другото, не биле извршени плаќања на компаниите во изборниот период и бидејќи очекуваните исплати биле предвидени во државниот буџет за 2021 г.

¹⁴ Уште еден извештај, кој се однесува на вториот круг, ќе биде објавен на 19 ноември.

¹⁵ Иако тоа не се бараше со закон, некои кандидати обезбедија информации за извори на финансирање што не се донации, меѓу кои и употребата на сопствените средства на партиите.

¹⁶ Во Изборниот законик е предвидена казна од 9000 евра за неподнесување извештаи за финансирање на кампањата.

¹⁷ Буџетот за водење кампањи во медиумите не смее да надмине 1 евро по гласач во општините каде што се одржува втор круг. Во вториот круг, каде што независните кандидати се натпреваруваа против кандидатите од најголемите парламентарни партии, првите добиваа 3 проценти од расположливите средства, а вторите добиваа до 45 проценти. Останатите средства треба да се вратат во државниот буџет.

неколку денови, неколку новинари беа таргетирани од страна на политичарите и јавните службеници за начинот на кој го покривале првиот круг.¹⁸

Тонот на известувањето во вестите на сите мониторираните радиодифузери беше во суштина неутрален. На вестите на сите мониторираните канали доминираше известувањето за СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ, а двете партии беа најзастапени и во платеното политичко рекламирање.¹⁹ На *Алсат-М* имаше голем обем на платено рекламирање од ДУИ и коалицијата на Алијансата за Албанците и Алтернатива. На повеќето мониторираните канали, имаше делумно известување за помалите партии и независните кандидати, вклучително и надвор од вестите, во програмите за актуелни теми и на организираните дебати.²⁰ Со помалку кандидати во вториот круг, мониторираните радиодифузери им обезбедија на гласачите доволно информации за кандидатите.

Приговори и жалби

На денот на изборите во првиот круг, гласачите поднесоа преку 300 приговори за нивното гласачко право.²¹ Додека во некои случаи ОИК постапувале брзо по ваквите приговори, по многу се постапило по рокот, главно поради доцнење во комуникацијата со ДИК.²² Системот на ДИК за електронско поднесување на приговори не беше постојано ажуриран, поради што јавноста не беше целосно информирана. Згора на тоа, поради недостаток на разбирање помеѓу ОИК за процедурите за постапување по приговори, доведе до нивна недоследна примена; додека ОИК беа во принцип вклучени во постапувањето по приговорите, многу се воздржаа од разгледување и ги препраќаа приговорите во ДИК за да одлучи по нив. Последователно, не беше постапено по неколку приговори за заштита на избирачко право, со што овие гласачи беа лишени од можноста да гласаат, притоа поткопувајќи го ефективниот правен лек за поправање на состојбата. МНИ на ОДИХР забележа дека во ситуациите кога ОИК се зафатија со разгледување на приговорите, честопати не ги разгледуваа на јавни седници и не ги разгледуваа

¹⁸ На пример, независен кандидат за градоначалник на општина Кичево и кажа на новинарката од *ТВ21* која беше присутна во штабот на неговата кампања: „Вие сте најлошото нешто што им се случило на граѓаните, вие сте крвопијци. Вие сте виновни што Кичево стигна до оваа ситуација каде се наоѓа. Вие сте со власта и работите еднострано“. Кандидатот за градоначалник на Тетово од Алијанса за Албанците (АА) обвини новинарка на *ТВ Клан*, во изборниот период, за наводна уцена. Здружението на новинари на Македонија (ЗНМ) пријави дека министерот за надворешни работи се обидел да дискредитира друг новинар од *ТВ Клан* на прес-конференција, а и неколку случаи во кои симпатизери на политички партии спречувале онлајн медиуми да известуваат од изборниот ден во првиот круг. На 21 октомври, претставникот на ОБСЕ за слободата на медиумите, специјалниот известувач на ОН за заштитата и унапредувањето на слободата на мислење и изразување, специјалниот известувач на Организацијата на американски држави за слобода на изразување, и специјалниот известувач за слобода на изразување и пристап до информации при Африканската комисија за правата на луѓето и народите објавија [заслничка декларација](#) со која ги осудуваат јавните изјави на политичарите и јавните службеници кои „се закануваат или поттикнуваат напади на новинари, бранители на човековите права, и со кои ги загрозуваат малцинствата“.

¹⁹ СДСМ доби од 17 до 31 емитување на вестите на мониторираните приватни канали; ВМРО-ДПМНЕ доби од 13 до 21 проценти.

²⁰ Данела Арсовска (Скопје) и Максим Димитриевски (Куманово) го добија скоро целото национално медиумско покривање од сите независни кандидати, во вестите на каналите кои беа мониторирани.

²¹ Според ДИК, околу 222 од овие приговори биле прифатени. Овие приговори можеле да бидат доставени до ОИК лично или електронски. До 30 октомври ДИК не можеше да го потврди конечниот број на приговори за првиот круг поради голем број на дупликати на приговори кои биле доставени лично и електронски.

²² ОИК немаат пристап до регистарот на гласачи и треба да ги потврдат податоците за гласачите во ДИК. Големите број на такви барања на денот на изборите доведе до значителен застој во ДИК, а ситуацијата дополнително се влоши поради техничките проблеми. Некои ОИК ја информираа МНИ на ОДИХР дека неопходните информации ги добиле пред самиот крај на гласањето.

на колегијален начин. Пред вториот круг ДИК разгледа 122 дополнителни приговори од гласачи во врска со нивното избирачко право и гласање од дома.²³

По првиот круг, ДИК разгледа 14 приговори, 2 за повреда на предизборниот молк и 12 приговори за резултатите, а сите поднесени од кандидатите.²⁴ Сите беа одбиени или отфрлени, честопати без соодветно да се разгледаат со оглед на содржината на приговорот и доказите обезбедени за наводната повреда.²⁵ Три приговори беа отфрлени поради тоа што беа поднесени од неовластен претставник на кандидатите, без да му се даде можност на кандидатот повторно да ги поднесе приговорите со помош на законски овластениот претставник;²⁶ четири приговори беа отфрлени бидејќи беа поднесени по истекот на рокот.²⁷ Иако сите приговори беа разгледани на јавни седници, странките во предметот не беа поканети да присуствуваат, а некои седници не беа емитувани во живо на интернет. Општо земено, поради бројните недостатоци при постапувањето со приговорите во ДИК се поткопа правото на ефективна првна заштита.

Две одлуки на ДИК за резултатите во првиот круг беа обжалени пред Управниот суд; двете беа преиначени, и резултатите во две избирачки места во Дебар и во Шуто Оризари беа поништени.

Според Јавното обвинителство по првиот изборен круг, полицијата и обвинителите добија неколку извештаи за потенцијално криминално однесување поврзано со изборите, повеќето од нив наводно беа за притисок врз гласачи и купување гласови; до 29 октомври, сите овие беа во процедура.

Денот на изборите

Во согласност со методологијата на ОДИХР во отсуство на краткорочни набљудувачи за вториот круг, НМИ на ОДИХР не ги набљудуваше процедурите на изборниот ден на систематски или сеопфатен начин, но членови на мисијата посетија ограничен број на избирачки места во градот Скопје и 17 општини. Во ограничениот број на избирачки места кои беа посетени, процесот на гласање беше општо земено оценет како добро организиран, транспарентен и мирен. Воспоставените процедури беа во голема мера почитувани, но во неколку случаи тајноста на гласањето не беше во целост почитувана. Некои проблеми забележани во првиот круг, вклучувајќи го и константниот неуспех на уредите за биометриска идентификација успешно да го скенираат отпечатокот од прст на гласачите во посетените избирачки места. Неколку случаи на прекршување на изборниот молк беа забележани. Мерки за ублажување на состојбата со КОВИД-19 беа на сила, меѓутоа социјалната дистанца не секогаш беше почитувана, и опремата за лична заштита не беше постојано употребувана. Неколкуте набљудувани броења на гласови беа воглавно транспарентни, но почитувањето на воспоставените процедури значително се разликуваше помеѓу посетените избирачки места, и некои ИО имаа проблеми со пополнување на записникот за гласање.

²³ Од овие 82 се прифатени.

²⁴ Петнаесет приговори за резултатите беа повлечени, меѓу кои и приговори поднесени од АА, ДУИ, СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ. Некои кандидати го информираа НМИ на ОДИХР дека приговорите беа повлечени во очекување дека ќе бидат одбиени поради недостаток на докази што се должи на строгиот законски критериум за допуштеноста на доказите како и недостаток на доверба во системот за разрешување на изборни спорови.

²⁵ Во неколку случаи, ДИК одби да ги земе предвид обезбедените докази поради отсуство на соодветна забелешка во записниците за објавување резултати или ги одбиваше приговорите поради недоволно докази без да се обиде целосно да ги испита доказите обезбедени од подносителот, и покрај претходната препорака на ОДИХР.

²⁶ Според дел II.3.3b од Кодексот на добра пракса, се препорачува „процедурата да биде едноставна и без формалности, особено во поглед на допуштеноста на жалбите“.

²⁷ Иако два отфрлени приговори се однесуваа на проблеми со сумирање на резултатите, па според закон можеа да се поднесат во рок од 48 часа од објавувањето на резултатите, ДИК утврди во соодветните одлуки дека овие приговори требало да бидат поднесени во рок од 48 часа од завршување на гласањето.

ДИК објави дека излезноста била 48,6 проценти. Како и во првиот круг, ДИК сподели ажурирани информации за процесот на гласање во текот на изборниот ден и почна да објавува прелиминарни резултати по избирачки места на нивната веб страна кратко по затворањето на избирачките места, зголемувајќи ја транспарентноста.

ДИК и Министерството за внатрешни работи пријавија изолирани инциденти.²⁸ Јавното обвинителство објави дека примиле неколку извештаи за потенцијално криминално однесување за време на изборниот ден, повеќето поврзано со наводно купување гласови и притисок на гласачи, како и закани кон граѓански набљудувачи на социјалните медиуми, со кривична истрага наредена за сите случаи. ДИК и Народниот правобранител има во функција назначени директни линии каде што гласачите можеа да пријават можни повреди и попречувања на нивното избирачко право. Со затворањето на гласањето ДИК извести за 739 примен приговори од гласачи за нивното право на глас; од кои 642 беа прифатени. Одреден број на ОИК ја известија НМИ на ОДИХР дека ги проследиле ваквите приговори до ДИК.

По објавувањето на прелиминарните резултати на изборната ноќ, Зоран Заев ја најави својата оставка како премиер и претседател на СДСМ,

Англиската верзија на овој извештај е единствениот официјален документ. Има на располагање неофицијален превод на македонски и албански јазик.

²⁸ На денот на изборите, МВР објави дека го зголемиле полициското присуство по некои извештаи за попречување на изборниот процес.

ИНФОРМАЦИИ ЗА МИСИЈАТА И БЛАГОДАРНОСТ

Скопје, 1 ноември 2021 – проценка беше извршена за да се утврди дали изборите ги почитувале заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори, како и националното законодавство. Оваа проценка треба да се чита заедно со Изјавата за прелиминарни наоди и заклучоци објавена на 18 октомври по денот на изборите во првиот круг.

ОДИХР ја поддржа Декларацијата за принципи на набљудување избори на меѓународно ниво од 2005 г. Оваа изјава за прелиминарни наоди и заклучоци се испорачува пред завршување на изборниот процес. Конечната проценка на изборите ќе зависи, делумно, од однесувањето во преостанатите фази од изборниот процес, меѓу кои и пребројувањето, сумирањето и објавувањето на резултатите, како и начинот на справување по можните приговори или жалби по изборите. ОДИХР ќе објави сеопфатен конечен извештај, во што спаѓаат препораки за потенцијални подобрувања, околу осум недели по завршување на изборниот процес.

Тана де Зулуета е шефица на МНИ на ОДИХР, распоредена од 7 септември. Во МНИ на ОДИХР во вториот круг беа ангажирани 13 експерти во главниот град и 10 долгорочни набљудувачи. Набљудувачите на ОДИХР за вториот круг дојдоа од 13 земји. Петнаесет набљудувачи на ОДИХР беа жени.

МНИ на ОДИХР им благодари на органите на власта за поканата да ги набљудуваат изборите, а на Државната изборна комисија и на Министерството за надворешни работи им благодари за помошта. МНИ на ОДИХР исто сака да ја изрази својата благодарност до другите државни институции, политички партии, кандидати, медиуми, организации од граѓанското општество и претставници на меѓународната заедница за нивната соработката.

За повеќе информации, ве молиме контактирајте ги:

- Тана де Зулуета, шефица на МНИ на ОДИХР, во Скопје (+389 2 5518109);
- Катја Андруш, гласноговорник на ОДИХР, во Варшава (+48 609 522 266); или
- Кира Касталдо, советник за избори на ОДИХР, во Варшава (+48 603 638 999).

Адреса на МНИ на ОДИХР:

Луксузен хотел „Лимак“ Скопје,
1 кат, ул. Јордан Мијалков бр. 31
1000 Скопје, Република Северна
Македонија телефон: +389–2–5518109;
Email: office@odihr.mk